

Organizacija znanstvenoistraživačkog rada na povijesti radničkog pokreta, KPJ, NOB-a i socijalističke revolucije u Hrvatskoj

Jedna od glavnih zadaća *Časopisa sa suvremenu povijest* jest da daje poticaj širim raspravama o zajedničkoj organizaciji znanstvenoistraživačkog rada na području najnovije povijesti u SR Hrvatskoj. Da bi se sustavno pristupilo diskusiji o nizu važnih pitanja iz te problematike, potrebno je prethodno konstatirati sadašnju organizacionu podlogu na području historiografije novijeg vremena u Hrvatskoj. Radi toga će časopis najprije objavljivati priloge s prikazima pojedinih znanstvenih ustanova u SR Hrvatskoj, koje su manje-više nosioci te djelatnosti.

Već i ovaj broj časopisa, koji je posvećen 50-godišnjici SKJ i 25-godišnjici oslobođenja zemlje, donosi prikaze djelatnosti ustanova koje se bave istraživanjem radničkog pokreta, SKJ, NOB-a i socijalističke revolucije u Hrvatskoj. Urednički odbor će nastojati da naredni brojevi časopisa donose prikaze djelatnosti drugih znanstvenih ustanova u Hrvatskoj koje su, među ostalim, sebi postavile kao zadatak istraživanje hrvatske povijesti od druge polovice XIX stoljeća.

*INSTITUT ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA HRVATSKE**

Sve do početka šezdesetih godina nije u našoj historiografiji bio šire zastupljen znanstvenoistraživački rad na povijesti radničkog pokreta, SKJ, NOB-a i socijalističke revolucije u Hrvatskoj. Interes za to polje istraživanja svodio se uglavnom na povremeni rad tek nekoliko historičara. Pri tome je osjetno veća pažnja bila pridavana proučavanju radničkog pokreta do god. 1918, dok se o razdobljima između dva rata, NOB-a i revolucije u Hrvatskoj pisalo mnogo manje.

Da bi se, zbog toga, osigurali uvjeti za organizirano proučavanje povijesti radničkog pokreta, KPJ, NOB-a i revolucije u Hrvatskoj, osnovan je u Zagrebu 1. listopada 1961. Institut za historiju radničkog pokreta (od 1965: Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske), u čiji je sastav ušao Arhiv za historiju radničkog pokreta (nastao 1956. iz dotadašnjeg Historijskog odjeljenja CK SKH). Institut su osnovali Izvršni komitet CK SK Hrvatske i Glavni odbor SSRN Hrvatske.

Pred Institut su postavljeni ovi osnovni programski zadaci: 1. proučavanje povijesti radničkog pokreta, SKJ, NOB-a i socijalističke revolucije u Hrvat-

* Prikaz je napisao Ivan Jelić, osim poglavlja o Arhivu, koje je napisao Marijan Rastić.

skoj; 2. organiziranje znanstvenog istraživanja razdoblja od 1945, tj. razdoblja socijalističke izgradnje; 3. proučavanje osnovnih problema nacionalne i opće historije koji su povezani s historijom radničkog pokreta i suvremenom poviješću naroda SFRJ; 4. objavljivanje izvorne građe s područja njegovoga znanstvenog interesa; 5. objavljivanje rezultata znanstvenoistraživačke djelatnosti; 6. odgoj i podizanje znanstvenog i stručnog kadra u oblasti djelatnosti Instituta te razvijanje vanjske suradnje (*Putovi revolucije*, 1—2, 1963, 511—513).

Institut je na početku svoga rada izradio *Orientacioni program*, u kojem su bili, u osnovnim crtama, perspektivno razrađeni zadaci znanstvenog istraživanja, stručnog rada na fondovima građe i dokumentacije, te izdavačke djelatnosti (isto, 519—536). U skladu s postavljenim zadacima i programskom orijentacijom, Institut je postavio i svoju organizacionu strukturu. Osnovne organizacione jedinice u Institutu su: Znanstveni odjel, Arhiv, Tajništvo, a do 1968. i Centar za znanstvenu dokumentaciju koji je kasnije ukinut.

Znanstveni odjel Instituta, u okviru kojega se odvija znanstvenoistraživački rad, sastoji se od tri sekcije koje se odnose na određena razdoblja: sekcija za radnički pokret do god. 1918, sekcija za razdoblje između dva rata, i sekcija za razdoblje 1941—1945. Prvih godina rada Instituta postojale su sekcija za razdoblje socijalističke izgradnje i sekcija za socijalizam u suvremenom svijetu, te tri studentske grupe: za ekonomsku povijest, za kulturnu povijest, za povijest marksističke misli.

Institut je, kako se vidi, već od samog početka, u pogledu organizacije i razvijanja znanstvenoistraživačkog rada, postavio sebi opsežne i ambiciozne ciljeve. Malo se, međutim, vodilo računa o stvarnim mogućnostima i osnovnim načelima razvijanja i organizacije znanstvenog rada u novoosnovanoj ustanovi. Tu se, dakako, prvenstveno misli na stvaranje bitnih uvjeta za sustavni znanstveni rad, koji će omogućiti da se u određeno vrijeme u Institutu odgoji i od mladih suradnika podigne potrebni znanstveni kadar. Bitnih uvjeta za takav pravac razvoja nije bilo, tako da je znanstvena djelatnost bila već od samog početka zamišljena na nesolidnoj osnovici. Nju su obilježavali: nedostatak kriterija u izboru mladih radnika za Znanstveni odjel; nedostatak odgovarajućeg znanstvenog vodstva; određivanje zadataka koji po opsegu i sadržaju ne odgovaraju načelima organizacije znanstvenog rada i uzrastu, tj. kvalifikaciji tadašnjeg kadra.

Znanstvenoistraživački rad u Institutu počeo je da se konkretnije planira od početka 1964, kad su prvi puta bile određene teme, tj. područja istraživanja, za svakog pojedinog suradnika. S obzirom na to da nije postojala potrebno rukovodstvo u organizaciji rada, te da su zadaci nerealno planirani, tj. bili neprimjereni tadašnjem kadru i vremenskim rokovima, nisu bili mogući normalni uvjeti za uspješan rad.

Usko povezana s organizacijom znanstvenog rada u Institutu trebalo je da bude i vanjska suradnja, koja bi ponijela dio tereta u ostvarivanju planiranih zadataka. Međutim, treba odmah istaći da je ta suradnja po opsegu, tj. s formalne strane, bila znatno razvijena, ali su u okviru nje bili pretežno angažirani različiti suradnici, koji s obzirom na svoju profesiju nisu odgovarali takvom poslu.

Takav način znanstvenog rada, u kojemu se nije pridavala pažnja primjeni konstruktivnijih i solidnijih metoda u njegovoj organizaciji, vodio je Institut u sve veću krizu, u kojoj su se od travnja 1967. zbile i važne promjene u

formalnom rukovođenju Institutom (dotadašnji direktor F. Tuđman podnio je ostavku na svoj položaj, a za novog direktora Savjet Instituta izabrao je u srpnju 1967. D. Bilandžića — *Putovi revolucije*, 9, 1967, 270—272). Premda se situacija otada sve više popravljala, ipak je trebalo da prođe prilično vremena u ulaganju napora za izgradnju konstruktivnijeg kursa za daljnju djelatnost. Tome je pripomogla i analiza eksperata Savjeta za naučni rad SRH, koji financira Institut, a koja je bila podloga za daljnje diskusije o budućoj reorganizaciji znanstvenog rada u Institutu.

Za razliku od dotadašnjih planova rada, novo je planiranje imalo dvije bitne prednosti. S jedne strane, ono je nastalo kao rezultat dogovora sa svakim pojediniim suradnikom, pri čemu se vodilo računa o njegovu dotadašnjem području istraživanja, a s druge, planirani su zadaci bili znatno konkretniji i po formi i po sadržaju, tj. bili osjetno bliži osnovnim načelima organizacije znanstvenog rada. Gledajući u cjelini, postavljeni zadaci čine određeni sadržajni mozaik koji na svoj način pridonosi popunjavanju znatnog dijela velike praznine u dotadašnjim historiografskim istraživanjima povijesti radničkog pokreta, KPJ, oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije na području Hrvatske — u vremenskom rasponu od prvih početaka do god. 1945. Razdoblje razvoja SR Hrvatske, tj. od 1945. dalje, privremeno je, zbog nefinanciranja, zaustavljeno te se u doglednoj budućnosti nameće potreba rješavanja i toga pitanja.

Reorganizacija znanstvenog rada osjetila se i na smanjivanju broja spomenutih jedinica u Znanstvenom odjelu, tako da sadašnje tri sekcije čine organizacionu osnovicu daljnje djelatnosti. Također se znatno smanjio broj radnika kojih je neko vrijeme bilo oko 130. Danas Institut broji 50 radnika, od kojih u Znanstvenom odjelu radi 25, u Arhivu 12 i u Tajništvu 13.

Izbor novoga Znanstvenog vijeća označavao je, s obzirom na nastalu situaciju, također znatan korak naprijed. U njemu se, pored unutrašnjih, nalaze vanjski znanstveni radnici, pretežno povjesničari, koji mogu znatno više i konstruktivnije pridonijeti daljnjem uspješnom razvoju Instituta.

U Znanstvenom odjelu Instituta nalaze se, uglavnom, mlađi suradnici koji prema perspektivnom planu, rade na ovim područjima istraživanja: Industrijski razvitak Hrvatske do prvog svjetskog rata, s posebnim osvrtom na one grane u kojima se najprije pojavio radnički pokret; socijaldemokracija u Hrvatskoj do 1918; protusocijalistička strujanja u Hrvatskoj do prvog svjetskog rata; osnovne karakteristike ekonomskog razvoja Hrvatske između dva rata; politički i organizacioni razvoj KPJ u Hrvatskoj 1919—1941; sindikalni pokret u Hrvatskoj; razvitak revolucionarnog omladinskog pokreta i drugih strujanja u omladinskom pokretu; uloga komunističkog pokreta i marksističke misli u društveno-političkom i kulturnom razvoju Hrvatske; politički i organizacioni razvitak KP Hrvatske 1941—1945; Narodnooslobodilačka fronta u Hrvatskoj; razvoj narodne vlasti; nacionalno pitanje i izgradnja federalne Hrvatske; ekonomska politika NOP-a i socijalističke revolucije; kulturno-prosvjetna politika u vrijeme NOB-a i revolucije; okupacioni sistem u Hrvatskoj; ustaška NDH; politika bivših građanskih stranaka, grupacija i crkve u Hrvatskoj za vrijeme rata.

Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske prikuplja, čuva i obrađuje arhivsku građu nastalu radom:

— Radničke komore, URSSJ, HRS, ORSJ ukupno 27 strukovnih saveza od kojih navodimo: Savez metalških radnika Jugoslavije, Savez drvodjelskih

radnika Jugoslavije, Savez grafičkih radnika Jugoslavije, SBOTIČ itd. Ta građa obuhvaća razdoblje 1838—1945. s ukupno oko 1 500 arhivskih kutija i oko 100 svježnjeva;

- Centralnog komiteta KPH i drugih rukovodstava i organizacija KPH 1941—1945, kao i građu drugih društveno-političkih organizacija, jedinica NOV i organa narodne vlasti iz istog razdoblja. Navedena građa obasije 661 arhivsku kutiju;
- neprijateljskih, vojnih i civilnih, vlasti u periodu 1941—1945. u 513 arhivskih kutija;
- društveno-političkih organizacija nakon god. 1945. (Centralni komitet SKH, Republička konferencija SOH, Republička konferencija SSRNH, SSJ — Republički vijeće za Hrvatsku, SSJ — Republički odbor sindikata građevinskih radnika SR Hrvatske, SSJ — Republički odbor sindikata saobraćaja i veza SR Hrvatske, SSJ — Republički odbor sindikata poljoprivrede i prehrane SR Hrvatske, SSJ — Republički odbor sindikata industrije i rudarstva SR Hrvatske, SSJ — Republički odbor sindikata uslužnih djelatnosti SR Hrvatske i SSJ — Republički odbor sindikata društvenih djelatnosti SR Hrvatske.

Navedena građa raspoređena je u oko 5 000 arhivskih kutija i oko 800 svježnjeva.

Osim te arhivske građe u Arhivu IHRPH čuvaju se i zbirke od kojih navodimo: Zbirka letaka; Zbirka partijske građe nastale između I i II svjetskog rata; Zbirka sudskih predmeta; Zbirka sjećanja; Zbirka dosjea i dr.

U sastavu Arhiva nalazi se i Mikroteka u kojoj su pohranjeni mikrosnimci dokumenata iz arhivskih i drugih ustanova (Dokumenti Kominterne, VŠ, NOVJ, VŠ NOVH itd.), te Fototeka s velikim brojem fotografija iz prijeratnog i ratnog razdoblja. Toj arhivskoj i drugoj građi, koja se nalazi u arhivu IHRPH, pridružuju se i rukopisne ostavštine Otokara Keršovanija, Branka Resimića i Augusta Cesarca.

Osim prikupljanja, sređivanja i izrade informativnih pomagala radnici Arhiva IHRPH rade i na objavljivanju izvora. Tako su dosad objavljene dvije knjige dokumenata ZAVNOH-a (prva obuhvaća građu nastalu radom ZAVNOH-a u god. 1943. a druga obuhvaća građu od 1. I 1944. do 9. V 1944). Završeni su rukopisi i preostalih dviju knjiga dokumenata ZAVNOH-a iz god. 1944, dok je u početnoj fazi izrade i posljednja, V knjiga dokumenata ZAVNOH-a Također se radi na pripremi izdanja Dokumenta Centralnog komiteta KPH 1941—1942. godine.

Reorganizacija rada Instituta utjecala je i na izdavačku djelatnost. Do 1967. Institut je izdavao periodičnu publikaciju — časopis *Putovi revolucije*, od kojega je izašlo 9 brojeva (6 svezaka). On je ujedno bio i glavno ogledalo rada Instituta, jer su u njemu bili najviše objavljivani rezultati rada unutrašnjih suradnika. U skladu s novim tendencijama razvoja Instituta, došlo je i do reorganizacije časopisa. Zbog toga što *Putovi revolucije* nisu ispunjavali zadaću namijenjenu Institutu, ta je periodična publikacija prestala izlaziti, a pokrenuta je nova — *Časopis za suvremenu povijest*. Novi časopis, prema tome, treba umnogome da označi i daljnju etapu u razvoju Instituta.

U pređašnjoj svojoj djelatnosti Institut je zamislio da organizira inače prilično opsežnu izdavačku djelatnost, pa je u tom cilju bilo planirano nekoliko pra-

vaca te djelatnosti, koji su se ogledali u osnivanju nekoliko biblioteka. Međutim, daljnja je praksa pokazala da je ta zamisao bila odveć nerealna i u raskoraku s orijentacijom i stvarnim mogućnostima Instituta, tako da se mogla ostvarivati tek manjim dijelom.¹ U skladu s novom reorganizacijom rada, Institut je svoju izdavačku djelatnost sveo u najrealnije moguće granice. Uz časopis kao periodičnu publikaciju koja treba da izlazi dvaput godišnje, predviđa se povremeno objavljivanje *zbornika radova*, koji bi sadržavali opsežnije priloge suradnika Instituta, te *serije monografija* kao samostalnih većih radova pojedinih suradnika. Uz to će se nastaviti s izdavanjem građe što, dakako, ovisi i o samim mogućnostima rada arhiva, a rezultati izvanrednih akcija ugledali bi svjetlo dana u zasebnim izdanjima. Upravo je u tom pogledu reorganizirani rad Instituta i pokazao prve veće rezultate. Institut je 1968. objavio zbornik: *Revolucionarni radnički pokret u Zagrebu između dva svjetska rata*. Zbornik sadrži materijale znanstvenog skupa, što ga je organizirao vlastitim snagama u travnju 1968, u povodu 40-godišnjice VIII konferencije zagrebačke organizacije KPJ, a uz financijsku podršku Gradske konferencije SK Zagreba. Sredinom ove godine Institut će organizirati drugi dio toga skupa s temom: *Zagreb u NOB-u i socijalističkoj revoluciji*, zahvaljujući financijskoj podršci Odbora za proslavu 25-godišnjice oslobođenja Zagreba. U težnji da pridonese popularizaciji povijesti radničkog pokreta, KPJ, NOB-a i revolucije u Hrvatskoj, Institut je u povodu 50-godišnjice SKJ izdao knjigu: *Komunistički pokret i socijalistička revolucija u Hrvatskoj*, koja je kolektivni rad suradnika Instituta.² U toj akciji Institut je dobio financijsku pomoć Fonda za naučni rad CK SKH i republičkog odbora za proslavu 50-godišnjice SKJ, SKOJ-a i revolucionarnih sindikata.

Institut je danas ušao u fazu razvoja koju obilježava stvaranje uvjeta za njegovo postepeno prerastanje u institut za noviju nacionalnu povijest. U vezi sa svojom dosadašnjom osnovnom zadaćom, stvorio je i nužne pretpostavke da postane organizator rada na pisanju znanstvene sintetske povijesti radničkog pokreta, KPJ i revolucije u Hrvatskoj. U skladu s tim, Institut je novoosnovanoj Zajednici povijesnih instituta i ustanova SR Hrvatske podnio prijedlog ovoga naučnog projekta: *Povijest radničkog pokreta, Komunističke partije i socijalističke revolucije u Hrvatskoj*, čijoj bi se realizaciji pristupilo u okviru srednjoročnog plana SR Hrvatske 1971—1975.

¹ Institut je u razdoblju do 1967. objavio ove knjige: *F. Tuđman*, *Okupacija i revolucija*, 1963; *D. Grgurević*, *Devetnaesta sjevernodalmatinska divizija*, 1964; *J. Peiričević*, *Ivo Lola Ribar*, 1964; *Đ. Kosanović*, *Ekonomskopolitička delatnost narodne vlasti u toku narodnooslobodilačke borbe*, 1964; *Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske* — zbornik dokumenata 1943, 1964; *M. Bekić* — *I. Butković* — *S. Goldstein*, *Okrug Karlovac 1941, 1965*; *B. Stojsavljević*, *Prodiranje kapitalizma na selo (1919—1929)*, 1965; *Politički vjesnik* — *Vjesnik radnog naroda 1940—1941*, 1965; *J. Cazi*, *Nezavisni sindikati (1921—1929)*, knj. II, 1964, knj. III (u dva sveska), 1967; *Prilozi za ekonomsku povijest Hrvatske* — zbornik radova, 1967; *Pola vijeka oktobarske revolucije*, 1967; *B. Stulli*, *Revolucionarni pokreti mornara 1918, 1968*.

² U istom povodu Institut je izdao i knjigu *D. Bilandžića*, *Borba za samoupravni socijalizam u Jugoslaviji 1945—1969*. Kao izvanredna izdanja Institut je izdao još tri knjige: *S. Tintor*, *Trinaesta primorsko-goranska udarna divizija*, 1968; *V. Švob* — *M. Konjhodžić*, *Drugi odred Primoraca, Gorana i Istrana 1942, 1969*; *D. Ribarić*, *Borbeni put 43. istarske divizije*, 1969. Institut je također pripremio za štampu knjigu: *Željezara Sisak 1938—1968*. (autor *Z. Čepo*), Sisak 1968.

Historijski institut Slavonije u Slav. Brodu osnovan je 1. kolovoza god. 1962. Na prijedlog Koordinacionog odbora Saveza boraca Slavonije, Institut su osnovali bivši narodni odbori ovih kotara: Osijek, Vinkovci, Našice, Virovitica, Daruvar, Slav. Požega, Nova Gradiška i Slav. Brod.

Kasnije, reorganizacijom kotara, prava osnivača prešla su na 19 slavonskih općina: Đakovo, Vukovar, Vinkovci, Županija, Osijek, Beli Manastir, Donji Miholjac, Podr. Slatina, Našice, Virovitica, Daruvar, Pakrac, Grubišno Polje, Novska, Nova Gradiška, Slav. Požega, Orahovica, Valpovo i Slav. Brod. Institut je osnovan sa zadatkom da radi na izučavanju novije historije naroda Slavonije, da publicira rezultate rada svojih radnika i da pozitivno utječe na nastavu povijesti u osnovnim i srednjim školama Slavonije.

Odluka o osnivanju Instituta donesena je iz više razloga: 1. smatralo se da se izučavanju prošlosti Slavonije, a naročito novije, nije poklanjala potrebna pažnja; 2. u Slav. Brodu bili su prikupljeni brojni izvori i naučna literatura što je predstavljalo jedan od bitnih preduvjeta za organizaciju naučnoistraživačkog rada; 3. postojali su odgovarajući materijalni i financijski uvjeti koje su osiguravali narodni odbori kotara.

Nakon izvršenih predradnji i udovoljavanja zakonskim propisima o organizaciji naučnog rada, podnijeta je molba Savjetu za naučni rad SRH da odobri osnivanje Instituta. Savjet je, nakon prijedloga Odbora za društvene nauke, donio odluku o osnivanju Instituta i uvrstio ga u registar naučnih ustanova.

Odlukom o sistematizaciji radnih mjesta utvrđena je ovakva struktura Instituta: 1. naučnoistraživački sektor i direktor — 6 radnika; 2. sektor za dokumentaciju i arhiv — 1 radnik; 3. izdavački sektor — 1 radnik; 4. biblioteka — 1 radnik; 5. opći sektor — 3 radnika.

Da bi svoje mlade i bez iskustva radnike što bolje osposobio za posao, Institut je poklanjao veću pažnju njihovom naučnostručnom usavršavanju. Uspostavljao je veze i suradnju s profesorima Filozofskog i Pravnog fakulteta u Zagrebu, s naučnim radnicima pojedinih instituta u Zagrebu i Beogradu, angažirao kao mentore radnicima Instituta istaknute naučne radnike iz Zagreba i Beograda, organizirao razgovore i predavanja svojih suradnika s profesorima fakulteta i naučnih instituta, slao svoje radnike na naučne skupove, sastanke i diskusije o naučnim i stručnim problemima.

Najvažnija je mjera, koju je Institut poduzeo radi osposobljavanja svojih radnika, školovanje na postdiplomskom studiju. U posljednje tri godine postdiplomski studij polazila su četiri stalna i pet vanjskih suradnika Instituta. Jedan stalni radnik i dva vanjska suradnika završila su postdiplomski studij, a ostali su absolvirali.

Osim stalnih radnika, Institut ima kao vanjske suradnike 20 profesora, pravnika, ekonomista i vojnih rukovodilaca. Nastojeći da i vanjske suradnike što više stručno osposobi, Institut je u proteklom vremenu i za njih organizirao naučna i stručna predavanja, održavao sastanke o problemima i radu na pojedinim zadacima, dostavlja im informacije o građi i literaturi.

* Ovaj je prikaz sastavljen od fragmenata iz elaborata: Položaj i neka pitanja razvoja i rada Historijskog instituta Slavonije u Slavonskom brodu, što ga je direktor Instituta Zdravko Krnić dostavio redakciji časopisa u veljači 1970.

Iako svi stalni radnici i vanjski suradnici nisu pokazali podjednak uspjeh u naučnostručnom radu, ipak je Institut u toku svoga postojanja uspio postići da se danas u Slavoniji istraživačkim radom neprekidno bavi oko 30 radnika. Razmišljajući o tome kako da Institut izvršava svoj osnovni zadatak, radnici Instituta zauzeli su ovo stajalište:

1. u prvom periodu postojanja Instituta treba dati prioritet prikupljanju, sređivanju i obradi arhivske građe i drugih izvora, i to za cijelo razdoblje kojim se bavi Institut;

2. s obzirom na nedovoljno iskustvo radnika i vanjskih suradnika, a polazeći od toga da se novijom historijom na području Slavonije dosad gotovo nitko nije bavio i da nije bilo naučnih radova, treba u istraživanju ići postupno, tj. uzimati manje i lakše, a tek kasnije, kad se ostvare potrebni uvjeti, veće i teže naučne zadatke. Usporedo s pisanjem radova takve vrste, Institut se orijentirao na prikupljanje memorijalne građe, rad na kronologijama i na održavanje naučnih skupova.

Polazeći od toga da se bez prikupljene i sređene arhivske građe ne može s uspjehom obavljati naučnoistraživački rad, Institut je u toku svoga postojanja tome pitanju poklanjao punu pažnju. Radnici Instituta su više puta obišli sva općinska mjesta u Slavoniji, tragajući za građom, naročito dok historijski arhivi u Osijeku i Slav. Brodu nisu izgradili vanjsku službu u općinama van svojih sjedišta. Obilazeći pojedina mjesta Slavonije, radnici Instituta su pronašli i prikupili brojne originalne dokumente koji su se nalazili u podrumima i na tavanima raznih nadležstava izloženi propadanju. Tako je Institut došao u posjed nekoliko tisuća originalnih dokumenata koji se odnose najvećim dijelom na NOP u Slavoniji.

Radnici Instituta obilazili su i arhivske ustanove u Brodu, Osijeku, Bjelovaru, Novom Sadu, Banjoj Luci, Doboju, Sarajevu, Zagrebu i Beogradu, te prikupili informacije o fondovima građe koja je interesantna za Institut. U mnogim tim institucijama, te Vojnoistorijskom institutu i Institutu za historiju radničkog pokreta u Beogradu, Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu i drugima su mikrosnimali, fotokopirali i prepisivali dokumente. Zahvaljujući tom radu, a i neprestanom ulaganju sredstava u prikupljanje izvora, Institut sada posjeduje oko 400.000 dokumenata. Najveći se broj odnosi na razdoblje drugoga svjetskog rata, a potječu od institucija narodnooslobodilačkog pokreta, okupatora i njegovih suradnika.

Manji broj dokumenata odnosi se na historiju radničkog pokreta između dva rata, a najmanji na radnički pokret do ujedinjenja. Građu za ta razdoblja Institut nema namjeru prikupljati u potpunosti, to prije što su fondovi te građe vrlo opsežni i što ih sređuju historijski arhivi.

Znatan broj dokumenata, i to u obliku mikrosnimaka, Institut je posredstvom odgovarajućih jugoslavenskih institucija nabavio u inozemstvu (London, München, Budimpešta), a neke je i sam pribavio (Istočni Berlin).

Svi izvori u Institutu sređeni su po fondovima, policama, kutijama i fasciklima. U toku je rad na izradi arhivskih pomagala i pisanju regesta.

Osim čuvanja, sređivanja i korištenja, Institut je pristupio njihovoj obradi i izdavanju. Dosad je obradio i odabrao za izdavanje najvrednije dokumente o historiji NOP-a u Slavoniji od 1941. do 1. VIII 1943. god.

Znajući da o mnogim događajima, naročito novije prošlosti, nisu sačuvani originalni dokumenti, Institut je radio na prikupljanju memorijalne građe. Po-

sebnu je pažnju pri tom obratio prikupljanju materijala o ilegalnom radu Partije i SKOJ-a u Slavoniji između dva rata. Isto tako postupio je i u vezi s počecima i razvojem NOP-a u Slavoniji 1941. i 1942. god. Za taj posao zadužio je vanjske suradnike i razradio plan rada. Dosad su pregledani svi časopisi, novine i druga izdanja u kojima su objavljivani napisi pisani po sjećanju. Sav je taj materijal prepisan i pohranjen u Institutu. U toku je rad na pisanju materijala o događajima u NOP-u god. 1942. Na tom radu angažirano je više od 100 učesnika NOP-a. Tako prikupljene materijale kritički će provjeravati stručni radnici i organizatori NOP-a u Slavoniji. Tek nakon toga, predat će ih onima koji znaju kako se iskorištava memorijalna građa.

U vezi s proslavom 50-godišnjice osnivanja KPJ, pristupilo se prikupljanju arhivske građe i materijala po sjećanju o radničkom pokretu i KP u Slavoniji između dva rata.

Izdavačku djelatnost Institut je počeo objavljivanjem arhivske građe iz perioda NOR-a u ediciji: »Građa za historiju NOP-a u Slavoniji«. Za šest godina izdao je šest knjiga. Knjige sadrže dokumente NOP-a, okupatora i njegovih suradnika. Objavljeni dokumenti obrađeni su i tako predstavljaju istraživaču znatnu pomoć u naučnoistraživačkom radu.

Druga stalna edicija jest časopis Instituta *Zbornik*. Dosad je izdano sedam brojeva. U njima je objavljeno 58 priloga, većinom stalnih radnika i vanjskih suradnika. Pretežan broj priloga i prikaza odnosi se na historiju radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta u Slavoniji, a samo manji broj je općeg značenja. S obzirom da o NOP-u u Slavoniji god. 1941. ima malo izvora, Institut je pristupio prikupljanju, sređivanju i kritičkom obrađivanju materijala pisanih po sjećanju o NOP-u u Slavoniji god. 1941. Te materijale objavio je u ediciji: »Prilog građi za historiju NOP-a u Slavoniji 1941. godine«.

Potkraj studenog 1966. god. Institut je organizirao naučni skup pod nazivom »Slavonija u NOB-u«. Na skupu je podnijeto 20 referata i saopćenja koji u određenom smislu predstavljaju zaokružen prikaz osnovnih komponenti narodnooslobodilačkog pokreta u Slavoniji. S obzirom da učenici i nastavnici osnovnih i srednjih škola nemaju prikladnih edicija iz kojih bi se upoznali s razvojem NOP-a u Slavoniji, Institut je u posebnoj ediciji: »Slavonija u narodnooslobodilačkoj borbi« objavio referate, saopćenja i diskusije.

Osim tih knjiga Institut je izdao: *G. Žarković*, Sanitetska služba u Slavoniji za vrijeme NOR-a; *I. Mišković*, Pregled NOR-a u Slavoniji; *S. Ljubljanović*, Đuro Salaj — prilozi za biografiju; *M. Patković*, Izbor iz štampe NOP u Slavoniji; Materijali s naučnog skupa »Prvo radničko društvo u jugoslavenskim zemljama — Osijek 1867«; *P. Gregorić*, Sjećanja na 1941. god. u Slavoniji, Moslavini i bjelovarskom okrugu.

Kako se naučnoistraživački rad ne može zamisliti bez stručne literature, a budući da Brod nema takvu biblioteku, Institut se od samog formiranja morao orijentirati na njeno stvaranje. Zato su njegovi radnici već god. 1962. pristupili prikupljanju literature. Obilazili su škole, poduzeća i ustanove, i to u Brodu, Zagrebu i Beogradu, te su tako prikupili oko 10.000 knjiga i časopisa. Usporedo s prikupljanjem literature Institut je i na druge načine popunjavao svoje bibliotečne fondove. Svake je godine nastojao otkupiti što veći broj novih izdanja i pretplaćivao se na sve časopise korisne za rad Instituta. Nakon što je počeo objavljivati svoje edicije, pristupio je i razmjeni. Dosad je uspostavljena razmjena sa 34 institucije u zemlji i inozemstvu.

Budući da su osnivači Instituta slavonske općine, one ga i financiraju. Prvih je godina taj sistem bio budžetski, a unazad dvije godine općine financiraju izvršavanje zadataka koje Institut planira. To znači da se financijski planovi rade na osnovu zadataka u godišnjem planu rada. Sve općine Slavonije učestvuju u sufinanciranju poslova od zajedničkog interesa za cijelu Slavoniju, proporcionalno svojoj ekonomskoj moći. Posebne zadatke, tj. one koji se odnose samo na jednu, dvije ili više općina financiraju samo te općine. Potkraj godine Institut svim općinama podnosi izvještaj o svom radu i realizaciji financijskog plana. Primljena sredstva za neizvršene zadatke Institut mora vratiti odgovarajućim općinama ili ga općine s njima zadužuju za rad u narednoj godini. Takvo financiranje pokazalo se najsvrsishodnijim i za općine i za Institut. Osim toga izvora sredstava, Institut stvara prihode i svojom djelatnošću. Budući da je organizirao dobar prodajni aparat, rasprodao je gotovo sve edicije koje je štampao. Financijska sredstva osigurava i ugovoranjem poslova s privrednim i drugim organizacijama. U financiranju rada Instituta učestvovali su i Savjet za naučni rad SR Hrvatske.

*INSTITUT ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE U SPLITU**

Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije u Splitu osnovan je odlukom Skupštine općine Split 15. travnja 1968, a po prethodnoj suglasnosti svih općina Dalmacije. Institut je nastao spajanjem bivšeg Centra za historiju radničkog pokreta Dalmacije i Muzeja narodne revolucije Dalmacije u Splitu, koji sada djeluje u okviru Instituta kao posebna organizaciona jedinica.

Djelatnost Instituta je od posebnog društvenog interesa, a ogleda se prvenstveno u razvijanju stručnog i znanstvenog rada u oblasti povijesti radničkog pokreta, KP (SK), narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije u Dalmaciji; sistematskom prikupljanju, čuvanju, stručnom i znanstvenom proučavanju i objavljivanju izvorne arhivske građe i druge dokumentacije iz povijesti radničkog pokreta, NOB-a i socijalističke izgradnje u Dalmaciji; razvijanju popularno-znanstvenog i pedagoškog rada s područja svoje znanstvene i stručne djelatnosti; omogućavanju stručnim i znanstvenim radnicima da proučavaju muzejsku građu koju Institut posjeduje; u doprinosu obrazovanju omladine i odraslih, suradjući sa školama i drugim obrazovnim institucijama. Uz to, Institut razvija i ove djelatnosti: a) unapređuje stručni i znanstveni rad u istraživanju povijesti radničkog pokreta, Komunističke partije i Saveza komunista, SKOJ-a i sindikata te NOB-a i socijalističke izgradnje u Dalmaciji; b) pridonosi usavršavanju znanstvenih i stručnih kadrova s područja svoje djelatnosti; c) povremeno izdaje svoje edicije u kojima objavljuje znanstvene i stručne radove s područja djelatnosti Instituta, te arhivsku i drugu građu. Institut organizira stručna i znanstvena savjetovanja, seminare, rasprave, diskusije i druge oblike rada. Djelatnost Instituta oslanja se i na vanjsku suradnju. S obzirom na specifičan položaj, Institut učestalo obavlja i mnoge druge poslove koji nisu najuže vezani za njegovu osnovnu djelatnost, npr. radi na obilježavanju historijskih događaja i sl.

Organizaciona struktura Instituta je ovakva: 1. Znanstvenoistraživački sektor koji ima četiri jedinice — radnički pokret u Dalmaciji od svojih početaka do

* Prikaz je napisao Jozo Ugrina, direktor Instituta.

1919; radnički pokret od 1919. do 1941; NOB i socijalistička revolucija, te poratni period obnove, izgradnje i razvoja samoupravnih odnosa — u njemu radi 7 suradnika; 2. Muzej narodne revolucije koji djeluje kao posebna organizaciona jedinica Instituta, 3. Arhivska zbirka i 4. Tajništvo.

S obzirom da se Institut u svojoj djelatnosti, uglavnom, oslanja na vanjsku suradnju, njegovi su stalni radnici inicijatori, organizatori i nosioci programskih zadataka.

Iako se poodavno prišlo sistematskom izučavanju povijesti radničkog pokreta, KP i NOB-a u mnogim našim krajevima, ipak je rad u toj oblasti u Dalmaciji znatno zapostavljen i nalazi se gotovo u samom začetku. Naime, tek se čine prvi pokušaji sistematskog i dugoročnog pristupa tome problemu.

Uz prikupljanje i evidentiranje arhivske i druge građe, neophodne za izučavanje povijesti radničkog pokreta i NOB-a u Dalmaciji, prišlo se i znanstvenom radu. U ovom času program Instituta usmjeren je na: a) rad na kompleksnom uvidu u arhivsku građu u vezi s izučavanjem radničkog pokreta i NOB-a; b) pripremanje za štampu arhivske građe dalmatinskih partijskih komiteta iz doba rata (PK, OK, MK) — prva knjiga treba biti gotova do kraja 1971. godine; c) pripremanje prve knjige zbornika radova koji se odnose na god. 1941. u Dalmaciji.

Uskoro izlazi i prvi broj časopisa s isključivom tematikom o radničkom pokretu i NOB-u u Dalmaciji. U završnoj fazi je i monografija »Veli i Mali Iž u revoluciji«, pa knjiga Vicka Krstulovića: »Na stazama revolucije i bratstva«, kao i još neki drugi radovi.

Primarna djelatnost u okviru Muzeja je rad na privremenom postavu.

Arhivska zbirka Instituta prije svega ima »priručni« karakter. Stručno je vodena, a stanje fundusa je ovakvo: a) predratni period — dio iz fonda Okružnog suda u Splitu (»Sudski procesi«) — 140 predmeta, Sresko načelstvo Split, Hvar, Knin, Makarska, Imotski — 265 dokumenata, Zbirka Stjepana Vidovića i Ivana Rožića Srpa — 128 dokumenata, ukupno 540 dokumenata (izrađena su regesta); b) NOB — ima 5573 dokumenta i to: Zbirku partijskih dokumenata (napisana su regesta) — 1273 dokumenta, Zbirku NOV (napisana su regesta) — 133 dokumenta; Zbirku dokumenata vojnopozadinskih vlasti (napisana regesta za 261 dokumenat) — 818 dokumenata; Zbirku NOO (napisana regesta) — 1800 dokumenata; zatim kolekcije dokumenata: AFŽ — 234, JNOF — 3, SKOJ i USAOH — 55, HSS — 8, pomorci za NOB — 40, zbjeg — 30, privatna pisma i drugo — 32, »Hajduk« — 400 i obavještajna služba — 747 dokumenata; c) neprijateljski dokumenti su ovi: 1. »Nezavisna Država Hrvatska«, dokumenti za oslobođene krajeve, Radio-stanica Split, Župsko-redarstvena oblast Split, Okružna postaja Split, privatna pisma velikog župana Ante Luetića, Oružnička postaja Stari Grad, Kotarska oblast Hvar, Župsko redarstvena oblast Dubrovnik, sudski zatvori Dubrovnik i razno — ukupno 11 kutija, 2. talijanski dokumenti — 27 kutija i 50 svežnjeva kojima se koristila Okružna komisija za ispitivanje ratnih zločina, Split, 3. četnički dokumenti — 1 kutija iz raznih fondova, 4. Okružna komisija za ispitivanje ratnih zločina Šibenik, kompletan fond — 37 svežnjeva; d) prijepisi i fotokopije — 1. 31 kutija prijepisa i fotokopija partijske građe, vojnih jedinica, NOO, PK, OK Split i njegovi KK, OK Šibenik, IV OZ, nepotpuni fondovi štaba grupe odreda i drugih odreda, IX, XIX i XX divizije, 2. Mikrofilmovi — mikrosnimci kompletnog fonda PK i KPH za Dalmaciju, te okružnih komiteta KPH

Zadra, Šibenika, Knina, Splita, Srednjo-dalmatinskog otočja, Makarske i Dubrovnika — 7000 mikrosnimaka čije originale posjeduje Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu, zatim i mikrosnimci svih partizanskih odreda u Dalmaciji, IV OP, VIII korpusa, nešto ustaško-domobranske dokumentacije, čiji se originali nalaze u Vojnoistorijskom institutu u Beogradu; e) memoarska građa — desetak kutija nesistematski prikupljene građe, Arhiv bivšeg KK KPH — KK Split 1946—1948; KK Šibenik 1955—1962; KK Zadar 1955—1968; KK Makarska 1955—1968. i KK Dubrovnik 1955—1968. Uz arhivski postoji i fundus trodimenzionalnih predmeta i likovnih radova — 1654 komada, pa priručna biblioteka štampana — 1000 komada, hemeroteka i fototeka.

Institut nije učlanjen u Zajednicu povijesnih instituta i ustanova SR Hrvatske niti je uputio zahtjev za priznanje statusa znanstvene ustanove.

*CENTAR ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA I NOR
ISTRE, HRVATSKOG PRIMORJA I GORSKOG KOTARA
U RIJECI**

Rad na izučavanju radničkog pokreta i socijalističke revolucije u Istri, Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru nije, sve do prije dvije-tri godine, bio sistematski organiziran. Takvo stanje u historiografiji tih krajeva nije, razumije se, moglo dati zadovoljavajuće rezultate, bez obzira na nastojanja nekolicine pojedinaca koji su ulagali znatne napore u taj rad i postizavali zapažene rezultate. Mnoge praznine u povijesti revolucionarnog radničkog pokreta i NOB-a nisu mogle biti ispunjene ni nastojanjima nekih organizacija i institucija koje su se posljednjih godina angažirale na tom polju rada.

Budući da je bilo već krajnje vrijeme da se suvremenoj povijesti Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara posveti veća pažnja, na inicijativu i odlukom društveno-političkih organizacija bivšeg kotara Rijeke i Sjevernojadranskog instituta JAZU u Rijeci, došlo je 26. rujna 1966. do osnivanja Centra za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara. Namjera i cilj osnivača te ustanove bili su određeni neophodnom potrebom osnutka tijela koje bi organiziralo i povezivalo djelatnost pojedinaca i srodnih ustanova, planski usmjeravalo i koordiniralo rad na obrađivanju vrlo kompleksne povijesne tematike. Stoga je bilo odlučeno da se nova ustanova osnuje pri Sjevernojadranskom institutu JAZU, kako bi se osigurala ne samo potrebna financijska sredstva za njen rad već i primjena znanstvenoistraživačkih principa i metoda u izučavanju povijesnih problema.

Centar je počeo djelovati već potkraj god. 1966, te su u tu svrhu bila osigurana znatna financijska sredstva i odgovarajuće prostorije. U toku prve godine rada, u Centru je radio svega jedan znanstveni radnik i tek je u jesen 1967. primljen još jedan povjesničar za stalnog suradnika Centra. Usprkos tome Centar je počeo uspješno djelovati na temelju orijentacionog programa i plana rada, te suradnje s većim brojem vanjskih suradnika. Međutim, istodobno s radom i prvim postignutim rezultatima, ubrzo su se pojavili neki problemi objektivne i subjektivne naravi koji su postali ozbiljna smetanja daljnjem radu Centra, što je dovelo do njegovog izdvajanja iz sastava Sjevernojadranskog instituta JAZU. Pitanje statusa Centra konačno je bilo riješeno odlukom Međuopćinske

* Prikaz je napisao Ivan Kovačić, direktor Centra.

konferencije SKH Rijeka, Kotarskog koordinacionog odbora SSRN, Kotarskog odbora SUBNOR-a i Kotarskog sindikalnog vijeća, kojem je osnovan novi Centar, kao samostalna i samoupravna ustanova, koji u tom smislu djeluje od 1. IV 1968.

Prema aktu o osnutku, osnovna je djelatnost Centra prikupljanje, istraživanje i stručno obrađivanje građe i proučavanje razvitka radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, te objavljivanje stalnih i posebnih publikacija. Sadašnji je program rada orijentacioni, ali će se u toku ove godine izraditi srednjoročni plan rada za razdoblje 1971—1975, koji će obuhvatiti nekoliko prioriternih zadataka čijim bi se izvršenjem poboljšalo nezadovoljavajuće stanje u historiografiji istarsko-primorsko-goranske regije. Angažiranjem vanjskih suradnika iz redova već afirmiranih znanstvenih i stručnih radnika, realizacija tih zadataka, koji će biti adekvatni kadru i financijskim mogućnostima Centra, imat će posebno značenje i u tome što će indirektno pridonijeti izvršenju onih znanstvenih zadataka koji se planiraju na nivou SR Hrvatske u oblasti izučavanja povijesti radničkog pokreta, Komunističke partije i socijalističke revolucije u Hrvatskoj. Osim tema koje će obrađivati konkretna pitanja iz povijesti radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, važno će mjesto imati i izrada znanstvene bibliografije za kojom se osjeća velika potreba, radi racionalnijeg i efikasnijeg rada pri obrađivanju povijesnih problema.

S obzirom na strukturu i znanstvenostručnu osposobljenost sadašnjih stalnih suradnika, težište rada Centra je na prikupljanju memoarske građe, njenom proučavanju i objavljivanju, da bi se postupnim radom izgrađivao i osposobljavao mladi kadar povjesničara za sustavno pristupanje zadacima znanstvenog rada u historijskoj nauci. U tu je svrhu Centar uspostavio suradnju s velikim brojem sudionika radničkog pokreta i NOR-a i s njima ugovorio pisanje izvjava i zapisa od kojih će neki radovi biti publicirani. Svi prispjeli radovi stručno su sređeni u odsjeku za dokumentaciju prema imenima autora, problematici o kojoj se piše u lokalitetima na koje se pojedini radovi odnose. Takvim radom, koji će se i dalje razvijati, Centar je stvorio prilično velik fond memoarske građe koji, u nedostatku arhivske građe, može poslužiti znanstvenoistraživačkim radnicima u njihovu radu, odnosno kao značajna dopuna postojećoj građi. U sadašnjoj etapi razvitka Centra sve zadatke i poslove, koji proizlaze iz godišnjeg programa rada, izvršavaju ove organizacione jedinice: 1. istraživački odsjek; 2. izdavački odsjek; 3. dokumentacioni odsjek i 4. opći odsjek. Organizaciona struktura Centra i njegov rad nalaze se, zapravo, još u izgrađivanju zbog nedovoljnog broja stalnih suradnika i njihove slabe osposobljenosti za novu znanstvenu oblast rada kojom se gotovo nitko od njih dosad nije bavio. Od 1. IV 1968. u Centru su radila svega dva povjesničara. U toku te godine u radni odnos primljena su još tri suradnika, dok je jedan u međuvremenu napustio ustanovu. Sada u Centru rade četiri stručna suradnika-povjesničara. Zbog relativno malog broja već iskušanih i afirmiranih znanstvenih radnika uopće, a također i financijskih sredstava i drugih faktora, koji su od bitne važnosti za stručno usavršavanje i razvijanje mladih povjesničara u samostalne znanstvene radnike, sigurno je da će organizaciona struktura Centra i kvalifikacija njegovih stalnih suradnika ostati još neko vrijeme ovakva kakva je sada. No, budući da je rješenje toga problema jedan od osnovnih uvjeta za uspješni rad, već ove godine, uz dosadašnje poslove koje obavljaju, svi stalni suradnici Centra preuzet će teme za izradu manjih znanstvenih radova iz

godišnjeg programa rada i uz pomoć vanjskih suradnika — naučnih voditelja iz redova afirmiranih znanstvenih radnika — osamostaljavati se u radu.

Jedan je od osnovnih zadataka Centra u sadašnjoj situaciji izdavačka djelatnost kojoj je cilj da redovnim i posebnim publikacijama izloži našoj znanstvenoj i široj društvenoj javnosti rezultate postignute u dosadašnjem radu, kao i one koji će biti ostvarivani u daljnjem djelovanju. Budući da se u vremenu od osnutka i konstituiranja Centra kao samostalne ustanove, glavna briga poklanjala rješavanju organizacionih, kadrovskih, materijalnih i drugih pitanja, tek će se ove godine moći na prvim objavljenim publikacijama ocijeniti vrijednost tih rezultata s obzirom na utvrđeno stanje u historiografiji radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara i na njeno unapređivanje. Ograničen nedovoljnim brojem kvalificiranih povjesničara i velikim obimom zadataka, koji se nalaze pred njima, te vrlo skromnim financijskim sredstvima, Centar planira objaviti u ovoj godini nekoliko publikacija od kojih će »Zbornik zapisa sudionika radničkog pokreta i NOR-a« biti stalno periodično izdanje. Prva knjiga, »Revolucionarni radnički pokret Istre, Hrvatskog primorja i Gorskoga kotara 1919—1941«, koja je posvećena 50-godišnjici osnivanja SKJ, već je pripremljena za tisak i očekuje se da će biti objavljena do kraja ožujka o. god. Također su započeli pripremni radovi za objavljivanje druge knjige zbornika: »Istra, Hrvatsko primorje i Gorski kotar u NOB-u«, koja će biti objavljena do kraja 1970. Osim tih publikacija, koje će, uglavnom, imati karakter zapisa, za tisak je pripremljeno i posebno izdanje građe o Ogulinskom procesu 1934. god. pedesettrojici primorskih komunista i simpatizera KPJ. To su izdanje priredili vanjski suradnici Centra. Od posebnih izdanja, na čijem su priređivanju također angažirani vanjski suradnici, Centru će biti predana u toku o. god. i dva monografska rada i to: »Radnički pokret Pule od kraja 19. st. do 1943.« i »Borbeni Sušak« (radni naslovi tema). Prema tome, iako Centar nije registriran kao znanstvena ustanova, on već od početka svog djelovanja programom rada, a naročito angažiranjem priznatih znanstvenih radnika u svojstvu vanjskih suradnika, usmjerava i razvija djelatnost u pravcu znanstvenog pristupa problematici kojom se bavi.

Kao inicijator i organizator niza zadataka među znanstvenim radnicima izvan ustanove, Centar je uspio stvoriti široku mrežu vanjskih suradnika. Ugovoreno je nekoliko tema za izradu manjih znanstvenih radova različitoga povijesnog sadržaja. Planiraju se objaviti god. 1971. u prvom broju časopisa što Centar namjerava pokrenuti kao stalnu periodičnu publikaciju. Osim toga oblika vanjske suradnje, u proteklom je vremenu angažirano više od 200 sudionika radničkog pokreta i NOR-a koji su se odazvali pozivu na suradnju i preuzeli obaveze da u formi zapisa rekonstruiraju i opišu događaje i pojedina zbivanja u kojima su sami sudjelovali ili su im bili svjedoci. S obzirom na deficitarnost arhivske građe, koja zbog različitih uzroka nije mogla biti sačuvana, i na to da izjave i zapisi, napisani uz pomoć stručnih lica, mogu povjesničaru pružiti vrlo značajne podatke, Centar će i dalje u svojoj djelatnosti razvijati i usavršavati taj oblik suradnje, jer je već dosad dao zadovoljavajuće rezultate.